

jag få tag på orkestermaterialet?» Det borde göras någonting även för detta. Slutligen anmäles en körsättning av Mich. Praetorius: »Uppfaren är vår Herre Krist».

På Diakonistyrelsen har utkommit några solosånger av Torbj. Wikmark »Gud låter sina trogna här» (lämpl. för jordfästning), samt »Bön» och »Bröllopspsalm» (för vigslar). Den kyrkliga solosången är en svår genre, mycket svår!

Ny orgelmusik: Meditationer över en dalakoral av Anders Bond (Gehrmans), en romantisk koralfantasi över dalaversionen av »Den signade dag», musikaliskt gjort; en orgelkoral över samma melodi av Oskar Lindberg (N. M.); Fantasi över »Härlig är jorden» av Daniel Olsson (Gehrmans) och slutligen en modernt orienterad sonatin för orgel av Vald. Söderholm. Sonatinen har två korta och musikantiska allegrosatser åtskilda av ett stillsamt interludium på tre rader.

Lars Edlund.

En Skarahandbok.

Hilding Johansson: Hemsjömanualen. En liturgihistorisk studie. Lund 1950. Samlingar och studier till svenska kyrkans historia utg. av Hilding Pleijel, Lund, 24. Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag. Pris kr. 10:—.

Uppgiften att utgiva de medeltida liturgiska dokumenten är för den liturgiska forskningen synnerligen angelägen. Bristen på editioner försvårar i hög grad möjligheten att få grepp om den medeltida liturgiens utveckling.

Det är icke mycket som åtgjorts för att utge de talrika liturgiska dokumenten från svensk medeltid. På en punkt äro vi emellertid ganska lyckligt lottade nämligen beträffande våra vid medeltidens slut tryckta handböcker. År 1894 utgav J. A. Cederberg det 1522 tryckta *Manuale seu exequiale secundum ritum ac consuetudinem alme ecclesie Aboensis*. Professorn i kyrkorätt vid univer-

sitetet i Paderborn Joseph Freisen ägnade vid sekelskiftet först sitt intresse åt studiet av danska handböcker men fortsatte sedan med de svenska och utgav 1904 *Manuale lincopense 1525*, *Actus sacerdotales breviarii scarensis 1498* och *Manuale lincopense 1525*. Slutligen har Isak Collijn 1918 utgivit ett rekonstruerat exemplar av *Manuale upsalense 1487*.

Det finns emellertid också ett handskrivet material till den svenska handbokstraditionens historia. Toni Schmid har i *Ephemerides liturgicæ 1944* utgivit fyra vigselritual, som finnas på pergamentblad i Kammararkivet. Genom artikeln *Pastoratets äldsta bok i Hälsning till Alingsås pastorat 1946* fäste komminister Karl Linell uppmärksamheten på en i Skara stifts- och landsbibliotek befintlig handskreven medeltida handbok. Denna har nu av teol. lic. Hilding Johansson utgivits och kommenterats. Handskriften är av pergament i kvartformat med 34 blad. Den är defekt på tre ställen. Handboken innehåller *exorcismus salis et aque* i fragmentariskt skick, *ordo ad baptismum*, *ordo ad sponsalia* i fragmentariskt skick, *commendationes animarum* i fragmentariskt skick, *ordo sepulture*, *in purificatione beate uirginis benedictiones super candelas*, *benedictio cinerum*, *benedictio palmarum* och *benedictio super incensum* (påskaftonens benediktationer).

Handboken har enligt egen uppgift tillhört Hemsjö kyrka, annex till Alingsås. Hilding Johansson visar, att handboken på alla väsentliga punkter överensstämmer med skaratraditionen sådan den framträder i *actus sacerdotales* i det tryckta skarabreviarier. Med hjälp av allhelgonalitanian i *benedictio fontis* daterar han efter en elegant genomförd undersökning handboken till omkring 1400. Den representerar alltså skarensisk handbokstradition 100 år före de i breviariet tryckta formulären.

Editionen av handbokens text är omsorgsfullt gjord, och endast smärre anmärkningar mot texten kunna göras. Felande partier i handboken ha supplerats från *actus sacerdotales*, ett tillvägagångssätt, som kan diskuteras, då det ändå ligger 100 år mellan de båda dokumenten. Till editionen har Johansson fogat ett register över i handboken citerade eller antydda bibelställen, samt ett register över till handboken hörande liturgiska former. Slutligen har han också uppgjort en förteckning över tryckta manualen fram till år 1530. Johanssons arbete är därför synnerligen användbart för den fortsatta forskningen. Givetvis kunna anmärkningar göras på olika punkter i författarens framställning, men rec. har icke sett som

sin uppgift att här gå in på någon detaljgranskning, utan har bara velat för denna tidskrifts läsare presentera detta i hög grad nyttiga arbete.

Författaren har strängt begränsat sin uppgift till att utge och kommentera denna handbok. Detta hindrar icke, att han ofta tangerar de större problemen om den svenska handbokstraditionen överhuvud. Med de förarbeten som nu gjorts skulle det vara möjligt att gripa sig an denna stora uppgift. Svårigheten ligger här i att få ett fast grepp om det utländska materialet. Utländska arkivstudier bli nödvändiga.

Bengt Strömberg

Recensioner.

Från Finland.

Vid Abodomens fot 1924—1949. Festskrift utgiven av Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi. Helsingfors 1949. 244 s. (Lutherska Litteraturstiftelsens svenska publikationer nr 5.)

Den 1 oktober förra året kunde Åbo teologiska fakultet, den enda rent svenskspråkiga utanför vårt lands gränser, fira sitt 25 års-jubileum. I anledning härav har akademien utgivit en festskrift med titeln: *Vid Abodomens fot*.

Man tar med stort intresse del av den. Den belyser det intensiva intresse för det teologiska forskningsarbetet i den unga fakulteten och dess önskan om fast förankring i det svenska stiftet inom Finlands kyrka. Det nu

flydda kvartsseket har varit fyllt av oro och prövningar för Finland. Detta avspeglar sig också i fakultetens historia. Men inga svårigheter ha förmått nedslå deras mod som stått i ledningen för akademien.

Det förhållandevis stora antalet lärare, som varit knutna till fakulteten, har sin orsak i de många rikssvenska teologer, som under några år inträtt som lärare och det avspeglar sig i festskriften. Denna innehåller bidrag av icke mindre än 17 forskare, som äro eller varit knutna vid akademien.

Festskriften ger en svensk läsare kännedom om vad som skett och sker inom det svenska språkområdet i Finland och samtidigt en intressant inblick i dagsaktuella teologiska spörsmål. Här är icke plats för ett omfat-